

جمهوری اسلامی در اندیشه امام

۱۱ بهمن ۱۳۹۹ ساعت ۲۰:۰۳

از نظر امام یکی از مهمترین ویژگی‌های حکومت جمهوری اسلامی، قانونگرایی یا حاکمیت قانون است و قانونگذار حقیقی هم خداست. با این حال انسان‌ها می‌توانند از قانونی که خدا برای آنها وضع کرده پیروی کنند و آن قانون برای انسان‌ها چیزی نیست جز اسلام.

موضوع حکومت و شکل آن یکی از مسائل مهم و راهبردی در اندیشه امام است. امام در طی دوران مبارزه سیاسی و نیز تبیین اندیشه‌های خود همواره به دنبال ایجاد حکومتی بود که ضمن اسلامی بودن، بر پایه انتخاب مردمی نیز قرار داشته باشد. از این رو به وفور در کلام خود به تبیین فقهی این موضوع پرداخته است. امام حکومت جمهوری اسلامی را در برابر سایر اشکال حکومت مطرح نمود و بر پایه معیارهای آن، ویژگی‌های خاصی برای این شکل از حکومت قائل بود که در ادامه به این ویژگی‌ها پرداخته شده است.

ولایت فقیه پایه محوری حکومت جمهوری

امام قبل از آنکه از جمهوری اسلامی صحبت کند، نظریه ولایت فقیه را در نجف اشرف مطرح کرد. ولایت فقیه رکن رکین نظام جمهوری اسلامی ایران است و مبنای نظام جمهوری اسلامی ایران نیز بر پایه آن استوار گردیده است. نظریه ولایت فقیه مشروعیت نظام سیاسی در دوران غیبت امام معصوم را مطرح می‌نماید، بر این اساس ولایت فقیه پایه حکومت شیعی جمهوری اسلامی قرار گرفته و بر همین مبنا شکل می‌گیرد. موضوع ولایت فقیه در اندیشه سیاسی امام از جایگاه مهمی برخوردار است و ایشان در دوره تبعید و در شرایطی که روابط عراق و ایران تیره بود، این نظریه را مطرح نمود و نجف را که قرن‌ها پایگاه تشیع بود بر مرکز پیام‌ها و طرح ولایت فقیه قرارداد. ۱ با این حال حکومت مبتنی بر ولایت فقیه از نظر امام به معنی حکومت دیکتاتوری یا فردگرایانه نبود، بلکه این حکومت تلفیقی از اسلام و مردمیت یا همان جمهوری اسلامی بود و ویژگی‌های خاصی تأکید داشت.

حکومت جمهوری اسلامی و ویژگی‌های آن

امام موضوع جمهوریت را در بطن اسلام می‌دانست و معتقد بود ماهیت حکومت جمهوری اسلامی این است که «با شرایطی که اسلام برای حکومت قرار داده است با اتکال به آرای عمومی ملت، حکومت تشکیل شده و مجری احکام اسلام باشد.»^۲ از این رو چنین حکومتی دارای ویژگی‌های خاصی بود که برخی از ویژگی‌های مهم آن عبارت است از حاکمیت قانون، مردم‌گرایی، آزادی و استقلال

حاکمیت قانون

از نظر امام یکی از مهمترین ویژگی‌های حکومت جمهوری اسلامی، قانونگرایی یا حاکمیت قانون است و قانونگذار حقیقی هم خداست. با این حال انسان‌ها می‌توانند از قانونی که خدا برای آنها وضع کرده پیروی کنند و آن قانون برای انسان‌ها چیزی نیست جز اسلام. به زعم امام اسلام خود قانونی است که همه در پناه آن می‌توانند آزادی داشته باشند. امام در این رابطه در سخنان خود آورده است «حاکم در حقیقت قانون است. همه در امان قانونند، در پناه قانون اسلامند. مردم و مسلمانان در دایره مقررات شرعی آزادند، یعنی بعد از آنکه طبق مقررات شرعی عمل کردند، کسی حق ندارد بگوید اینجا بنشین یا آنجا برو. این حرفها در کار نیست. آزادی دارند و حکومت عدل اسلامی چنین است. مثل این حکومتها نیست که امنیت را از مردم سلب کرده اند.»^۳ اعتقاد به قانون در واقع نقطه تقابل امام با حکومت‌های استبدادی و دیکتاتوری است. به تعبیر بهتر قوانینی که پایه حکومت اسلامی است نباید با احکام اسلامی در تضاد باشد و «دیگر از قوانینی که با مرور زمان کشور نیازمند به آنها می‌شود آنهائی است که با قانون شرع مخالف نیست و امروز در نظم مملکت و ترقیات کشور دخالت دارد. این گونه قوانین را دولت اسلامی می‌تواند به توسط کارشناسان دینی تشخیص دهد که با قانون اسلامی تطبیق کنند و وضع نمایند.»^۴

مردم سالاری و مشارکت مردمی

مردم سالاری نیز از اصول پایه و اساسی در حکومت مورد نظر امام است. امام مردم سالاری را از محورهای مهم حکومت جمهوری می‌دانست. با این حال برخی معتقدند که امام قائل به حکومت مردمی نبود و دموکراسی را باور نداشت. البته امام به دموکراسی نقد داشت، اما انتقاد او به دموکراسی همواره متوجه دموکراسی‌های غربی بود. چنانچه ایشان به صراحت در پیامشان بعد از همه‌پرسی جمهوری اسلامی از دموکراسی غرب و شرق به عنوان دیکتاتوری‌های عظیم یاد می‌کنند.^۵ در واقع امام گرچه به محتوای دموکراسی غربی و وارداتی انتقاداتی داشت، اما قائل به حکومت مردمی بود. او در این رابطه گفته بود «ما بنای بر این نداریم که یک تحمیلی به ملتمان بکنیم و اسلام به ما اجازه نداده است که دیکتاتوری بکنیم... ما حق نداریم. خدای تبارک و تعالی به ما حق نداده است. پیغمبر اسلام به ما حق نداده است که ما به ملتمان یک چیزی را تحمیل بکنیم»^۶ و یا در جای دیگر گفته بود شکل حکومت ما، جمهوری اسلامی است. جمهوری به معنای اینکه متکی بر آرای اکثریت است.

آزادی و استقلال در حکومت جمهوری اسلامی

امام آزادی را حق ذاتی همه انسان‌ها می‌دانست. به باور او آزادی از بنیادهای اسلام است. از نظر امام آزادی انتخاب حق مسلم و معلوم یک ملت است، با این حال این حق در حکومت جمهوری اسلامی با آن عجین شده است. باور امام به ذاتی بودن آزادی تا جایی بود که معتقد بود حاکمان اعطا کننده آزادی نیستند، بلکه آزادی حق فطری تمام انسان‌ها است. او در این رابطه و در نقد کسانی که معتقد بودند باید آزادی را اعطا کرد گفته است «این چه وضعی است که در ایران هست؟ این چه آزادی است که اعطا فرموده‌اند آزادی را؟! مگر آزادی اعطا شدنی است؟! خود این کلمه جرم است. کلمه اینکه «اعطا کردیم آزادی را» این جرم است.

آزادی مال مردم هست...»^۷ البته ویژگی‌هایی که امام برای حکومت جمهوری قائل بود تنها محدود به این اصول نبود، بلکه جمهوری مورد نظر او از ویژگی‌هایی چون عدل الهی، برابری انسان‌ها و سایر مؤلفه‌های اخلاقی نیز برخوردار بود. با این حال موضوع

دین، مشارکت مردمی و آزادی بنیادی‌ترین اصول بودند که در نهایت با همه پرس‌رسی مردمی در حکومت جمهوری اسلامی تحقق یافتند.

سخن نهایی

بسیاری در انتقاد به اندیشه‌های سیاسی امام پیرامون حکومت جمهوری اسلامی، آن را حکومتی ضد مردمی تعریف کرده‌اند، در حالی که بسیاری از سخنان امام بر پایه دموکراتیک و مردمی بودن حکومت قرار دارد. از نظر امام دین اسلام مرجع و راهنمای خوبی برای حکومتداری است، چرا که اسلام در بطن خود ظلم‌ستیز است و بر پایه توسعه، مشارکت مردمی و استقلال سیاسی قرار دارد.

فهرست منابع

۱. سیدجلال‌الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، جلد ۱، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۹۱، ص ۲۷۲.
۲. صحیفه نور، ج ۳، ص ۱۰۵.
۳. روح‌الله خمینی، حکومت اسلامی و ولایت فقیه در اندیشه امام، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۹۲، ص ۳۵۷.
۴. امام خمینی و احیای حاکمیت قانون، مجله حضور، شماره ۲۵، (پاییز ۱۳۷۷) و ر، ک: کشف اسرار صفحه ۲۹۱ تا ۲۹۵.
۵. منصور انصاری، "دموکراسی در اندیشه سیاسی حضرت امام خمینی"، فصلنامه علمی پژوهشی متین، شماره ۳۱ و ۳۲، (۱۳۸۵) ص ۱۲.
۶. صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۱۸۱۱.
۷. صحیفه امام، ج ۳، صص ۴۰۶ و ۴۰۷.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/48181/امام-اندیشه-اسلامی-جمهوری>